

Archiv obce Žebnice

[1878]–1945 (1948)

Inventář

EL NAD č.: 180

AP č.: 266

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archivního fondu

Žebnice leží 2 km severně od Plas na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 432 m. Jméno vsi původně náleželo potoku, zvanému Žabnica, který ústí nad Plasy do řeky Střely. Žebnice i s kostelem je poprvé zmiňována v roce 1250 v soupise statků plaského kláštera. Ve 14. století je ve vsi uváděn svobodný dvůr s pivovarem a krčmou, patřící pánům ze Žebnice. V roce 1421 byla Žebnice zapsána Zikmundem Lucemburským Burjanovi z Gutštejna. Opat Bohuslav ji ale roku 1530 vyplatil a připojil opět k majetku plaského kláštera. Po zrušení kláštera spravoval panství do roku 1827 náboženský fond, poté je koupil kníže Klement Václav Lothar Metternich-Winneburg.

V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Nejnižším správním článkem se staly samosprávné místní obce, a to na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 říšského zákoníku ze dne 17. března 1849. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada. Na Stadionovo prozatímní obecní zřízení pak v mnohém navazoval v roce 1862 vydaný rámcový říšský obecní zákon (č. 18/1862 říšského zákoníku), který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 tak vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu (č. 4/1864 zemského zákoníku moravského) a Čechy (7/1864 zemského zákoníku českého). Tato zřízení např. podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o dohledu nad obcí, o hospodářství obecním atd.

Žebnice náležela až do roku 1850, kdy začaly fungovat nově zřízené politické úřady, k plaskému dominiu, jehož posledním patrimoniálním držitelem byl Klement Václav Lothar Metternich-Winneburg. V novém územněsprávním členění připadla Žebnice do soudního a politického okresu Kralovice v Plzeňském kraji (pouze v letech 1855–1868 do smíšeného politicko-soudního okresu Kralovice). V roce 1857 máme doloženo, že místní obec Žebnici tvořily dvě katastrální obce (osady) – Žebnice a Horní Hradiště, ale na základě vyhlášky prezidenta zemské správy bylo v roce 1920 povoleno jejich rozdělení ve dvě místní obce. Od roku 1880 je coby přidělené místo obce Žebnice uváděna samota Sokolka, ležící při silnici z Plas do Kralovic, která se k roku 1886 sestávala z hostince a dvou domků.

Stejně jako podle Stadionova prozatímního obecního zřízení, tak i podle roku 1864 vydaného obecního zřízení a řádu volebního byly v obci ustaveny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních. Obě katastrální obce, Žebnice a Horní Hradiště, si své jmění spravovaly samy, za tím účelem byly voleny osadní výbory, zvané také místní zastupitelstva, místní výbory apod., v jejichž čele stál osadní (místní) starosta. Existence osadních orgánů je doložena pouze v Žebnici pro léta 1899–1921. Ve funkci místního starosty se tehdy postupně vystřídal Václav Sopr, Jan Gros, František Běláč a Josef Gros.

Za obecního starosty Josefa Zemana bylo roku 1884 ve schůzi obecního výboru, žebnické místní školní rady a zástupců příškolené obce Trojany rozhodnuto přikročit ke stavbě nové školní budovy. Podle podaného plánu a rozpočtu by náklady dosáhly výše 15 000 zl., což byla pro obecní výbor a nakonec i pro většinu žebnických občanů částka příliš vysoká. Nesouhlasili zřejmě ani s dalším plánem počítajícím s nákladem 7430 zl. Podle školní kroniky bylo dokonce ze strany žebnických obyvatel vyhrožováno členům místní školní rady i řídícímu učiteli, když se započne se stavbou školy. Otázka výstavby nových prostor pro obecnou školu tak na více než 10 let utichla. Mezitím se stav staré školní budovy zhoršil do té míry, že v roce 1895 se v učebně zřítíl strop. Ještě

téhož roku zemská komise školu uzavřela a o dva roky později schválila místo pro novou školu uprostřed návsi. Proti nařízené stavbě podal žebnický obecní výbor odvolání k zemské školní radě, která je ale zamítla. Nová školní budova, na níž si obec Žebnice vypůjčila od Zemské banky Království českého 7500 zl., byla slavnostně vysvěcena v roce 1898, a jak uvádí farní i školní kronika, bez účasti většiny žebnických občanů.

V roce 1913 se obec podílela na výstavbě okresní silnice ze Žebnice ke státní silnici mezi Plasy a Kralovicemi za 15 200 K. Podle farní kroniky obec ke stavbě přikročila až po „nejpřísnějším vybídnutí okresního úřadu“.

Po vypuknutí první světové války byly v obecních domech čp. 6 (v Žebnici) a čp. 8 (v Horním Hradišti), jež sloužily převážně pro ubytování zchudlých obecních příslušníků, zřízeny izolační místnosti a za každou osadu byl zvolen jeden opatrovník. Obec musela upisovat válečné půjčky a postarat se o ubytování válečných uprchlíků z Haliče, kteří byli do obce přivezeni na počátku roku 1917. Stejně jako v ostatních obcích byla také v Žebnici ustavena aprovizační a žňová komise.

Po vzniku ČSR se první obecní volby v Žebnici uskutečnily podle novelizovaných ustanovení o volebním řádu a o obecním zřízení (zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.). V čele obce tak stálo obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Prvním poválečným starostou v Žebnici se stal Josef Píša a náměstkem Václav Rejč. Po již zmíněném rozdělení obce byly v roce 1921 provedeny nové obecní volby a funkce starosty se ujal Václav Rejč.

Výše uvedená novela č. 76/1919 Sb. nařizovala ustanovení obecních komisí. Podle dochovaných zápisů ze schůzí obecních orgánů byla v činnosti vedle povinně zřizované finanční a letopisecké komise také komise stavební, osvětová, lesní, komise pro živelné pohromy nebo komise pro zajištění pracovních sil v zemědělství, zvolená za okupace ve 40. letech 20. stol. Zastupitelstvo jmenovalo členy do honebního výboru a knihovnické rady, poprvé zřízené asi v roce 1924. Obecní knihovna byla umístěna ve škole a knihovníkem byl ustanoven tehdejší řídící učitel František Frank, kterého obecní výbor v roce 1931 jmenoval čestným občanem obce Žebnice. Důvodem pro udělení tohoto ocenění byly učitelovy nezištné práce pro obec, povznesení zdejšího kulturního života a vzorné vedení místních spolků. Předchůdce Františka Franka, řídící učitel Josef Polák, byl v roce 1923 pověřen psaním obecní kroniky. Bohužel se nepodařilo zjistit, kdo na jeho zápisy v dalších letech navázal.

K doloženým obecním zaměstnancům patřil obecní hajný, který plnil rovněž funkci obecního ponocného a posla, vážný a ohledač masa a dobytka. Ustanovován byl také lesní hospodář, členové a náhradníci do místní školní rady a od 40. let 20. stol. také zástupce do školního výboru Lidové školy hospodářské v Plasích. V roce 1941 byla obec začleněna do obvodu Újezdni měšťanské školy v Plasích.

Roku 1937 byl mistrem zednickým Janem Matějkou z Kralovic vystavěn nový obecní dům čp. 6 (někdejší obecní pastuška) za více než 46 000 Kč. Nová jednopatrová budova sloužila stále pro ubytování chudých občanů, některé její místnosti byly pronajímány a v přízemí byly vyčleněny prostory pro obecní úřad, resp. kancelář a spisovnu. O rok později pak bylo rozhodnuto konat zde i schůze obecních orgánů.

Elektrifikace obce byla v zastupitelstvu poprvé projednávána v roce 1934, realizována ale byla až o 5 let později. Transformátor vystavěla firma Lukáš z Plas a rozvodnou síť po obci vybudovaly plzeňské Škodovy závody. Podle zápisů ze schůzí obecních orgánů si obec na tento finančně náročný projekt vypůjčila od Kampeličky v Plasích asi 85 000 Kč.

Na sklonku 30. let 20. století byla také dokončována okresní silnice Žebnice – Horní Hradiště. Obecní výbor tehdy ještě uvažoval, ostatně jako celé období první republiky, o výstavbě silnice Žebnice – Trojany – Mladotice, která však nebyla nikdy uskutečněna.

Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 došlo k ukončení činnosti obecního úřadu a ustavení místního národního výboru. Zřejmě posledním starostou obce byl Jaroslav Rejč.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	416	neuvedeno
1869	686 (včetně Horního Hradiště)	77 (včetně Horního Hradiště)
1880	713 (včetně Horního Hradiště)	85 (včetně Horního Hradiště)
1890	687 (včetně Horního Hradiště)	86 (včetně Horního Hradiště)
1900	625 (včetně Horního Hradiště)	91 (včetně Horního Hradiště)
1910	611 (včetně Horního Hradiště)	93 (včetně Horního Hradiště)
1921	320	56
1930	299	60

Seznam doložených starostů

Jan Urban	1900 ?–1904
Jan Vopat	1904–1907
František Běláč	1907–1910
Cyril Vopat	1910–1918
František Běláč	1918–1919
Josef Píša	1919–1921
Václav Rejč	1921–1925
Jaroslav Rejč	1925–1929
Josef Janouškovec	1929–1936
Václav Pešík	1936
Jaroslav Rejč	1936–1945 ?

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Žebnice tvoří 12 úředních knih, 2 podací protokoly a 2 kartony spisů. V roce 1937 byl vystavěn nový obecní dům čp. 6, do něhož byla umístěna kancelář a obecní registratura. Nepodařilo se bohužel zjistit, kde se spisovna nacházela před tímto datem. Z dochovaných archiválií není zřejmé, jakým způsobem byly ukládány.

Dne 13. března 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru v Žebnici a vybraný materiál obecního úřadu převzal do okresního archivu. K jeho zapsání do knihy přírůstků došlo dodatečně v roce 1996 pod číslem 1043. Pamětní kniha byla do okresního archivu předána 15. listopadu 1994 paní Miladou Vlachovou z Plas (č. přírůstkové 844).

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Původcem archivního fondu AO Žebnice je Obecní úřad v Žebnici. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 (čj. SOAP/006-0767/2010).

V roce 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Žebnici a vybraný materiál obecního úřadu o dva roky později hrubě uspořádal. Marie Vitoušová pak v roce 1988 vyhotovila soupis písemností.

Časový přesah u inv. č. 5, 12, 14 a 15 je dán následnými zápisy místního národního výboru. Tyto archiválie byly ve fondu ponechány, jelikož většina údajů vznikla v období existence obecního úřadu.

Knihy inv. č. 1 obsahuje vedle zápisů ze schůzí obecního výboru ještě protokol o ohledání masa z let 1904–1910. Do knihy zápisů ze schůzí osadního výboru (zastupitelstva) v Žebnici byl pořízen jeden zápis ze schůze obecního zastupitelstva v Žebnici z 25. února 1921, dále rozpočty a přehledy obecních účtů z let 1921–[1924]. Podací protokol inv. č. 6 obsahuje také evidenci dlužníků za čištění a topení školy, školního platu a obecní přírážky z let [1910]–1923. Samotný podací protokol byl pak veden v letech 1922–1926.

V průběhu inventarizace byl z fondu AO Žebnice do fondu MNV Žebnice převeden podací protokol z let 1941–1948 o rozsahu 0,02 bm, jelikož většina záznamů pochází z činnosti místního národního výboru. Z důvodu přemanimulování fondu došlo ke změně v počtu a skladbě evidenčních jednotek, celkové metráže i časového rozsahu fondu.

Během inventarizace nebyly vyřazeny žádné písemnosti. Celkový rozsah fondu činí 0,46 bm. Kronika a zápisy ze schůzí obecních a osadních orgánů (inv. č. 1–5) byly zařazeny do I. kategorie, ostatní archiválie do II. kategorie. Většina archiválií je psaná česky, výjimku tvoří pouze několik dvojjazyčných německo-českých tiskopisů z doby okupace. Až na drobná poškození prachem a plísněmi se písemnosti v době zpracování fondu nacházely ve vyhovujícím stavu nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Fond Archiv obce Žebnice poskytuje informace o činnosti obecního úřadu především v letech 1900–1944. Cenné jsou zejména zápisy ze schůzí obecních orgánů (inv. č. 1–4) i pamětní kniha z let 1925–1940 (1948), v níž jsou popsáni držitelé jednotlivých usedlostí, skladba obecních zastupitelstev a částečně také místní události. Nejvíce prostoru však kronikář Josef Polák věnoval

událostem první světové války. Spisového a účetního materiálu se ve fondu dochovalo minimum.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Fond Archiv obce Žebnice uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v listopadu 2010 a čistopis pomůcky zhotovila v květnu 2011 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 23. 5. 2011

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 6*. Plzeň, 1996.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.
- Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2005.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.
- Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.
- Kronika školy v Žebnici 1884–1939* [fotokopie]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla N–Ž*. Praha, 1991.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.
- Pamětní kniha fary v Žebnici 1779–1958* [fotokopie]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích.
- Pešíková, M. – Urban, J. – Rom, K. *Žebnice: vyprávění o historii obce, kostela sv. Jakuba Většího a zdejších varhanách*. Kralovice, 2003.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. IV. díl – S–Ž*. Praha, 1957.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*. Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1922 (částka 7., 28. 1.).
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.
- Seznam míst v Království českém*. Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Okresní úřad Kralovice 1850–1945 (1948)*, Žebnice – obecní záležitosti, kart. 28, inv. č. 313.

Tereziánský katastr český. Praha, 1964.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Hubka, P. *Základní devítiletá škola 1.–5. ročník Žebnice 1863–1973: inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 167]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 2007.

Zákoník zemský pro Čechy, 1922 (částka 7, 28. 7.).

Zákony a nařízení pro Království české, 1864 (částka 2., 16. 4.).

Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického.* Kralovice, 1932.

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854.

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
I. Knihy			
1	Zápisys ze schůzí obecního výboru (26. 3. 1900–2. 9. 1915) Protokol o ohledání masa 1904–1910	1900–1915	K 1
2	Zápisys ze schůzí obecního zastupitelstva (výboru), rady a komisí (7. 11. 1915–21. 3. 1933)	1915–1933	K 2
3	Zápisys ze schůzí obecního zastupitelstva, rady a komisí (23. 3. 1933–duben 1944)	1933–1944	K 3
4	Zápisys ze schůzí osadního výboru (zastupitelstva) v Žebnici 1899–1921 Rozpočty a přehledy obecních účtů 1921–[1924]	1899–[1924]	K 4
5	Pamětní kniha	1925–1940 (1948)	K 5
II. Spisový materiál			
1) Registraturní pomůcky			
6	Podací protokol (4. 4. 1922–8. 2. 1926) Evidence dlužníků za čištění a topení školy, školního platu a obecní přírážky [1910]–1923	[1910]–1926	R 1
7	Podací protokol (8. 2. 1926–9. 7. 1936) <i>Podací protokol 1941– 1948</i>	1926–1936	R 2 <i>MNV Žebnice</i>
2) Spisy			
8	Domovské právo	1927–1936	N 1
9	Rozpočty obce	1936–[1944]	N 1
10	Rozpočet na stavbu silnice Horní Hradiště – Žebnice a rozpočet na stavbu obecního chudobince	1916–1937	N 1
III. Účetní materiál			
1) Účetní knihy			
11	Hlavní kniha	1937	K 6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
12	Hlavní kniha	1940–1945 (1946)	K 7
13	Pokladní deník	[1878]–1932	K 8
14	Pokladní deník	1934–1945 (1948)	K 9
15	Pokladní deník chudinského fondu	1937–1945 (1947)	K 10
16	Pokladní deník starousedlých (kmenového jmění)	1900–1925	K 11
17	Pokladní deník pivního krejcaru	1898–1934	K 12

2) Účty

18	Účetní uzávěrky	1941–[1943]	N 2
19	Dluhopis manželů Slachových	1896	N 2

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Žebnice
Značka archivního fondu:	AO Žebnice
Časový rozsah:	[1878]–1945 (1948)
Počet evidenčních jednotek:	16 (12 úředních knih, 2 podací protokoly a 2 kartony)
Počet inventárních jednotek:	19
Rozsah v bm:	0,46
Stav ke dni:	23. 5. 2011
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Karel Rom

dne 23. 5. 2011 – č. j. SOAP/060-273/2011